

Date: 19th January-2025

MANZARALI GULLARNI YETISHTIRISH VA KO'CHATZOR TASHKIL QILISH

Normatov Mirzohid Abdurahmon o'g'li

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikumi Ishlab chiqarish ta'limi ustasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalar uchun yaratilgan sharoitlar, ularning ta'lim, tarbiya va jamiyatga moslashuvi muhokama qilinadi. Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum misolida maxsus ta'lim muassasalarining roli yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston iqlimida shahar va aholi yashash hududlarini ko'kalamzorlashtirish, manzarali gullarni yetishtirish va ko'chatzor tashkil qilishning ahamiyati ham ko'rib chiqiladi. Gulchilik va landshaft dizaynining ekologik hamda iqtisodiy foydalari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Imkoniyati cheklangan bolalar, maxsus ta'lim, ijtimoiy moslashuv, ko'kalamzorlashtirish, obodonlashtirish, manzarali gullar, gulchilik, ekologiya, tuproq tayyorlash, sug'orish tizimi, ko'chatzor, landshaft, daraxt.

Hozirgi kunda ko'plab davlatlar qatori O'zbekistonda ham imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim va tarbiya olishlari, tibbiy muolajalar olib borishlari uchun imkoniyatlar yaratib kelinmoqda va bunday insonlar va bolalarning haq-huquqlari qonun hujjatlari bilan mustahkamlab qo'yilgan va himoya qilinmoqda. Bu ishlarning oddiy bir isboti sifatida Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumni misol qilishimiz mumkin. Ushbu o'quv muassasasida ta'lim oladigan va kasb o'rganadigan o'quvchilar uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Shuningdek ushbu o'quvchilar o'z imkoniyat doirasidan kelib chiqib holda maktabimiz hududida ko'kalamzorlashtirish va obodonlashtirish ishlariga ham o'z hissalarini qo'shib kelmoqdalar.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning to'liq ijtimoiy aloqalari imkoniyatini qiyinlashtiradi va yetarli muloqot doirasining yetishmasligi buzilishlarga olib keladi, bu esa o'z navbatida rivojlanishda yanada ko'proq izolyatsiya va kamchiliklarga olib keladi. Ijtimoiylashtirish jarayoni bolaning hayotiga va shunga mos ravishda uning kasbiy rivojlanishiga katta ahamiyat beradi. O'zbekistonning iqlim sharoitida shahar va aholi yashaydigan manzillarni ko'kalamzorlashtirish obodonlashtirishning muhim shartlaridan biridir. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda yangi texnologiyalarga asoslangan keng ko'lamli qurilish ishlari olib borilishi barobarida ko'kalamzorlashtirish madaniyati ham shakllanmoqda.

Tabiat inson hayotida muhim rol o'ynaydi. Uning go'zalligi va tozaligi inson ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, bog' va gulzorlar tashkil qilish, yashil hududlarni kengaytirish nafaqat estetik, balki ekologik jihatdan ham ahamiyatlidir. Manzarali gullarni yetishtirish va ko'chatzor tashkil qilish bu borada muhim qadam sanaladi.

Date: 19th January-2025

Manzarali gullarning ahamiyati. Manzarali gullar nafaqat ko'zni quvontiradi, balki havoni tozalash, kislorod ishlab chiqarish, shuningdek, atrof-muhitni yanada go'zal qilish kabi bir qator muhim funksiyalarni bajaradi. Shuningdek, manzarali o'simliklar landshaft dizaynida, yashash joylarini obodonlashtirishda va ekologik muhitni yaxshilashda keng qo'llaniladi. Shahar muhitida yashil maydonlar yetishmovchiligi insonlarning ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun ham, bog' va gulzorlar tashkil qilish aholining farovon yashashiga ijobiy ta'sir etadi.

Manzarali gullarni yetishtirish bosqichlari

Manzarali gullarni muvaffaqiyatli yetishtirishda iqlim sharoitiga mos navlarni tanlash kerak. O'zbekiston iqlimida quyidagi gullar yaxshi o'sadi:

Atirgul – har xil rangdagi navlari mavjud, yorug'likni yaxshi ko'radi.

Lola – bahorgi gullardan biri, ertapishar va kechpishar turlari bor.

Qizg'aldoq (Petunya) – uzoq vaqt gullaydi, issiqni yaxshi bardosh beradi.

Rayhon (Balsamin) – soyada ham yaxshi o'sadi.

Xrizantema – kuzgi gullardan biri, sovuqqa chidamli.

Tuproq tayyorlash: Manzarali gullarni yetishtirishda eng avvalo tuproq tarkibini to'g'ri tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir gul turi uchun o'ziga xos tuproq sharoiti talab etiladi. Masalan, gulkaram va atirgullar uchun unumdor tuproq, kaktuslar va sukulentlar uchun esa yaxshi drenajlangan qumli tuproq talab etiladi.

Gullar uchun eng yaxshi tuproq – unumdor, yumshoq va yaxshi drenajlangan tuproqdir. Tuproqni ekishdan oldin quyidagilar bilan boyitish kerak:

Organik moddalar (kompost, chirindi go'ng).

Mineral o'g'itlar (fosfor, kaliy, azot).

Ekish va parvarish qilish: Gul urug'lari yoki ko'chatlari tuproqqa ekilgandan so'ng, ularga muntazam parvarish talab etiladi. Bunga sug'orish, o'g'itlash, begona o'tlarni yo'qotish va zararkunandalarga qarshi kurash kiradi. Sug'orish rejimi har bir gul turiga qarab farq qiladi. Masalan, lola va atirgullar nam tuproqni yoqtirsa, kaktuslar kam suv talab qiladi.

Ob-havoga moslashtirish: Turli manzarali gullar turli iqlim sharoitlariga moslashadi. Masalan, ba'zi gullar sovuqqa chidamli bo'lsa, boshqalari issiqlikni yaxshi ko'radi. Sovuq iqlimda yetishtirish uchun qishloqqa chidamli gul navlari tanlanishi lozim.

Ko'paytirish usullari: Manzarali gullarni ko'paytirishning bir necha usullari mavjud: urug'dan ekish, vegetativ usulda (poyadan yoki ildiz bo'laklaridan) va payvand qilish orqali. Har bir usul o'zining afzallik va kamchiliklariga ega.

Ko'chatzor tashkil qilishda quyidagi asosiy jihatlariga e'tibor berish kerak.

Hudud tanlash: Ko'chat ekish uchun hudud tanlash muhimdir. Bu joyning quyosh nuri, shamol va yer osti suvlari darajasi hisobga olinishi kerak. Agar hudud juda nam bo'lsa, drenaj tizimini yaxshilash lozim.

Ko'chatzor uchun quyoshli va shamollamaydigan joy tanlash kerak. Tuproq pH darajasi 6-7 oralig'ida bo'lishi ma'qul.

Date: 19th January-2025

Ko'chat turini tanlash: Hududning iqlim sharoiti va tuproq tarkibiga qarab, eng mos keladigan manzarali daraxt va gullar tanlanadi. Masalan, shahar sharoitida changni yaxshi yutadigan va havoni tozalaydigan manzarali daraxtlar (masalan, kashtan, terak) ekish maqsadga muvofiqdir. Vaziyatga qarab quyidagi ko'chatlarni tanlash mumkin:

Dekorativ daraxtlar (chinor, qayrag'och, zarang).

Butalar (jiyda, spireya, forsitiya).

Doimiy yashil o'simliklar (archa, sarv).

Sug'orish tizimini yo'lga qo'yish: Ko'chatlarning sog'lom o'sishi uchun ularga yetarlicha suv yetkazib berish zarur. Bu tomchilatib sug'orish yoki an'anaviy usullar orqali amalga oshirilishi mumkin. Ayniqsa, yangi ekilgan ko'chatlar dastlabki bosqichda ko'proq suv talab qiladi.

Ekish va parvarish: Ko'chatlarni to'g'ri ekish va ularga muntazam e'tibor berish muhimdir. Ularni o'z vaqtida kesish, o'g'itlash va zararkunandalardan himoya qilish talab etiladi. Ekish texnologiyasi quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi.

Tuproqni tayyorlash – chuqur haydash va organik o'g'itlar qo'shish.

Ko'chatlarni joylashtirish – ular o'rtasida masofa navga qarab 1-3 metr bo'lishi kerak.

Ekish chuqurligi – ildiz bo'g'zidan 2-3 sm pastga ko'mish kerak.

Suvlash – ekishdan keyin qo'shimcha suv berish kerak.

Ko'chatlarni parvarish qilishda esa quyidagi qoidalarga amal qilish tavsiya qilinadi.

Muntazam suv berish – birinchi yili ko'chatlar tez-tez sug'oriladi.

O'g'itlash – bahorda azotli, kuzda fosforli o'g'itlar beriladi.

Kesish va shakllantirish – shoxlarni kesish o'simlikning sog'lom o'sishiga yordam beradi.

Estetik jihatlar: Manzarali daraxt va gullarni ekishda ularning joylashuviga alohida e'tibor qaratish lozim. Masalan, daraxtlar va gullarni ma'lum shaklda ekish orqali hududning chiroyini oshirish mumkin.

Manzarali gullarning mashhur turlari Manzarali gullarning juda ko'p turlari mavjud bo'lib, ularning har biri turli hudud va sharoitga mos keladi. Quyida mashhur manzarali gullarning ayrim turlari keltirilgan:

Atirgul (Rosa) — Manzarali gullarning eng mashhur turi bo'lib, har xil rang va hidga ega bo'lgan navlari bor.

Orxideya (Orchidaceae) — Ekzotik go'zallikka ega bo'lib, ichki sharoitda yaxshi o'sadi.

Lola (Tulipa) — Bahorda gullaydigan mashhur gul turi.

Moychechak (Bellis perennis) — Xushbo'y va kam parvarish talab qiladigan gul.

Kalla (Zantedeschia) — Ko'pincha to'ylarda ishlatiladigan nafis gul.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak manzarali gullarni yetishtirish va ko'chatzor tashkil qilish nafaqat estetik jihatdan muhim, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham katta ahamiyatga ega. Bu jarayon shahar va qishloq hududlarini yanada yashil va jozibador qilishga xizmat qiladi. Shu sababli, gulchilik va bog'dorchilik sohasiga e'tibor qaratish,

Date: 19th January-2025

tabiiy muhitni yaxshilashga o'z hissamizni qo'shishimiz lozim. Bundan tashqari, manzarali o'simliklar biznes jihatdan ham manfaatli bo'lib, ko'plab insonlarga daromad manbai bo'lishi mumkin. Ko'chatzorlar va gul bozorlari rivojlanishi natijasida yangi ish o'rinlari yaratiladi va mahalliy iqtisodiy o'sishga hissa qo'shiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qayimov A., Xolmurodov Ch. Manzarali dendrologiya. Uslubiy qo'llanma. Toshkent, 2005.
2. Berdiyev E.T., Turgunov M.D, Gulamxodjaeva S. Vertikal ko'kalamzorlashtirish (o'quv qo'llanma). Toshkent. 2016
3. A.K. Qayimov va boshq. Ninabargli daraxtlarning manzaraviylik xususiyatlari va ularning qo'llanishi. Journal of integrated education and research. 2022
4. O'. Prator, L.Shamsuliyeva, E. Sulaymonov, X.Axunov, K. Ibodov, V.Mahmudov, Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika, geobotanika).
5. E. Berdiyev. Manzarali daraxtlarni ko'paytirish. Toshkent., 2020
6. Xonazarov A.A. va boshqalar. O'zbekiston xududini ko'kalamzorlashtirishda foydalaniladigan asosiy manzarali daraxtlar va butalar. T.: 2008
7. Guzenko T.G., Ganja M.T., Kotova I.Yu., Sharapova E.P. "Dekorativnoye sadovodstvo i sadovo-parvovoye stroitelstvo" M.: 1985

